

μάρχους νὰ μάθῃ τὴ γνώμη τους· ἕνας μόνον ἔγραψε κατὰ σωστότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους, γιατί εἶχε ζήσει πολλὰ χρόνια στὸν ἀλύτρωτο Ἑλληνισμό, ὁ Α. Ματαλάς (1900). Ὡς τόσο οἱ κοινότητες ἀπομένουν, ζοῦν καὶ βασιλεύουν ἀκόμα στὸν ὑπόδουλο Ἑλληνισμό, ὡς πού νὰ προσαχτηθῇ καὶ αὐτός στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ τίς πλακώσει, μετὰ τὸ δημοτικὸ τῆς νόμου τοῦ 33. Ὅμως καὶ στὴν Ἑλλάδα μέσα — καὶ μακριὰ ἀπὸ τὴ Θεσσαλία πού τὴν ὀρίζει ξεχωριστὸς νόμος — κοντὰ στὴ Σπάρτη ξεφυτρώνει μοναχὴ τῆς μιᾶς κοιότητος· ἕνα χωριό, ἡ Βαμπακοῦ, μ' ὅλο πού ἔχει δῆμαρχο, προτιμᾷ νὰ μὴν τοῦ ἐμπιστευτεῖται τὰ χρήματα πού τὰ παιδιά τῆς ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ τῆς στέλνουν γιὰ τὰ σχολεῖα καὶ τὸ ὑδραγωγεῖο πού θέλουν νὰ τῆς χαρίσων. Καὶ ἐπειδὴ ὁ νόμος δὲν ἐπιτρέπει κοινότητες, ἡ Βαμπακοῦ ἀπὸ τὸ 1898 ἐφτεῖσκει ἕνα ἀδελφάτο μετὰ καταστατικὸ καὶ ζῇ καὶ βασιλεύει καὶ λογοδοτεῖ μετὰ τυπωμένη λογοδοσία καὶ θε χρόνος, ἀπαράλλαχτα σὰν κοινότης. Ἔτσι τὸ φυτὸ πού τὸ κρύψανε στὸ ὑπόγειο, βρίσκει μιὰ τρυπίτσα στὴν πόρτα καὶ ξεπετᾷ ἕνα κλωνάρι στὸ φῶς, γιὰ νὰ ζήσει.

Ἄς σηκώσουν γιὰ εἰκοσιπέντε ὥρες τὸ δημοτικὸ νόμο τοῦ 33 καὶ θὰ διῆτε πῶς, ἀμείσως, ξεφυτρώνουν παντοῦ μοναχὲς τοὺς ἑλληνικὰς κοινότητες!

Στὰ πεταχτὰ μίλησα ἐδῶ γιὰ τὴν ἱστορίαν ἐνὸς ζητήματος πού μπορούσε νὰ γεμίσει τόμους. Γράψανε μερικοὶ, πάρα πολλοὶ λιγροστοὶ ὅμως καὶ λίγα πράγματα, γιὰ τὴν κοινοτικὴ ἀντίση στὰ ἑλληνικὰ τὰ χῶματα ἀπὸ τοὺς πολὺ παλιούς καιρούς. Ἦναι ἀπὸ τὰ ἐμπορότερα ἢ τὰ φυτικώτερα ἄνθια τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς! Γι' αὐτὸ τὸ ἀνθίσμα τῆς κάθε μιᾶς πολιτείας, μετὰ τὴν αὐτοδιοίκησίν της, ξέρω τὸ Ν. Μοσχοδάκη πῶς ἔγραψε στὰ 1884 μιὰ μονογραφίαν πολὺ χρήσιμη καὶ ὄχι τέλεια, μοναχικὴ, γιὰ νὰ μὴν πῶ μοναδική, στὸ εἶδος τῆς. «Τὸ ἐν Ἑλλάδι δημόσιον δίκαιον ἐπὶ Τουρκοκρατίας». Ξέρω τὸν Ε. Λυκούδη, σ' ἕναν πρόλογο τοῦ ἐκλογικοῦ κώδικα, πῶς ἔγραψε, σύντομα, στὰ 1889, μιὰν ἀρκετὰ καλὴ διήγησιν τὸ πῶς γίνονταν οἱ ἐκλογές στίς κοινότητες καὶ πολιτείας ἀπὸ τὸν παλιὸν καιρόν. Ξέρω καὶ τὸ Γ. Φιλάρετο, πῶς τύπωσε σ' ἕνα λιγνὸ κοκκινωσκίπαστο φυλλάδιον «Πολιτεία καὶ κοινότητες» στὰ 1902 κατὰ ἄρθρα δικὰ του γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα, πού εἶχαν δημοσιευτεῖ πρῶτα τὴ μιᾶν ἐφημερίδα. Ὁ ἴδιος σ' ἕνα βιβλίον τοῦ γιὰ τὴν Ἀμπελακίαν τῆς Θεσσαλίας, καὶ ἕνας Γάλλος, Boulanger, σ' ἕνα

βιβλίον τοῦ πού ἐπιγράφεται «Ambélakia», λένε πολλὰ σχετικά μετὰ τὸ ζήτημα. Γιὰ τὴν ἀρχαίαν πολιτείαν, γιὰ τὸ ἄστυ, ἔγραψε μιὰ καλὴ, ὡς λένε, μονογραφίαν ὁ Fustel de Coulanges «La cité antique» πού τὴ μετέφρασε ὁ Τ. Φιλίμων. Στὸ Σάθα βρίσκονται τὰ ἐπίσημα *statuta e capitula* πού ἀναγνώριζαν ἐπίσημα τὴν ἑλληνικὴ αὐτοδιοίκησιν καὶ τίς σχέσεις τῶν πολιτειῶν μετὰ τὴ Βενετία. Ἐδῶ καὶ κεῖ θὰ βρῆς, καὶ σ' ἄλλα βιβλία, ἀπὸ καμμιά σημειωσούλα ἢ καμμιά μικρὸν τσιτικὴ παρατήρησιν, παραριγμένη ἢ παραχωμένη, ἔτσι, πού χρειάζονται ἀνασκαφές γιὰ νὰ φανερωθῇ κανένα μαργαριτάρι. Καὶ γὰρ, πέρσι, ἔγραψα ἕνα ἄρθρον στὴν «Ἀκρόπολη», πολὺ σύντομο, γιὰ τὸ κῆμα τοῦ δημοτικοῦ νόμου τοῦ 33, μὰ τὰ ἄρθρα διὰ διαβάζοντα, ἀπὸ κανένα, ἢ καὶ ἂν διαβάζοντα, ξεχνιοῦνται. Καὶ θὰ ἦταν ἀπὸ τὰ χρησιμώτερα πράγματα, καὶ τὰ πιὸ βιαστικά νὰ γίνουν, νὰ βρίσκονταν κανένας νὰ γράψῃ ἕνα βιβλίον καλομελετημένο καὶ δυνατό, γιὰ τὸ φυσικὸ μὰ παραριγμένο φυτὸ, τὴν κοινότητα τὴν ἑλληνικὴν.

Τὸ τί καλὸν μπορεῖ νὰ φέρῃ στὸ κράτος, καὶ στὸ ἔθνος ὅλο, τὸ σῆμαμα τοῦ δημοτικοῦ νόμου τοῦ 1833, καὶ ἡ κοινοτικὴ αὐτοδιοίκησιν, μπορεῖ νὰ τὸ γράψω σὲ κανένα δευτέρου ἄρθρον. Τὰ καλὰ πού θὰ φέρῃ, θὰ εἶνε καὶ πολιτικά καὶ οἰκονομολογικά καὶ ἀνθρωπιστικά. Σήμερον, μονάχα τὰ λίγα τούτα δίνω σὲ κείνους πού διαβάσουν τὸ «Νουμᾶ», μετὰ τὴν ἐλπίδα πῶς θὰ βρεθοῦν κανένας δυὸ ἀπ' αὐτοὺς νὰ τὰ συλλογιστοῦν γιὰ μισὴ ὥρα.

Μάκρον τῆς Θράκης 17 τοῦ Μάρτη 1906.

ΙΩΝ Ο ΣΚΛΗΡΟΣ

ΕΛΕΓΓΙΕΣ

ΕΛΕΓΕΙΑ ΤΡΙΤΗ

Τοῦ φίλου μου Π. Ρ.

Ἐδῶ εἶν' ἐλὶς ὀσμυρόφυλλη καὶ ἀμπέλι καρπισμένο καὶ ἄνθια γλυκὸχρῶμα καὶ δροσερὸ νεράκι μουρμουρίζει. Πλατάνου γέρικου ἀλαφρὸς ἱσκιὸς ἀπλώνεται καὶ μέσα στὴ φυλλωσιά του σπουργιτιῶν κοπάδι πουρπουρίζει. Στάνθια τριγύρω οἱ μέλισσες δουλεύτρες μετὰ βουητὸ πετοῦνε καὶ ἡ ἀρχὴν ἀκούραστη ραχινὴς μέσα στὰ βῆτα ὑφαίνει. Ἀγέρι μοσκομύριστο χαίτσει τὴν ψυχὴν καὶ εἶναι γαληνέμενος ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ φύσις ἐρωτευμένη. Ἐδῶ, φίλε μου, ἂν κάτσουμε γιορτὴν καὶ ἀγάπην ἔργου καὶ [ἰδοῦμε

καὶ ἀπὸ τῆς ζήσης τοῦς καημοὺς νὰ ξεχαστοῦμε λίγο. Κοίταξε πέρα στοῦ βαμνοῦ τὴν ῥάχην τὸ κλειστὸ ἑρμοκλῆσι· σὺν τ' ἀντικρύζῳ τῆς ζωῆς τὸ μουσικὸν ἑαυτοῦ. Ἔτσι μιὰ μέρα στὴν ψυχὴν, σὺν ἐκκλησίᾳ φεγγοδοῦσα, τὸν πόθο στήσαμε ὀδὸν ἢ πίστην νὰ μᾶς γένῃ. Μὰ ἐσθῆς γλήγορα τὸ φῶς, πού ὁμῶρρα νῆναι τὴ σκιάδα ζήσιν γιὰ τὴν ἔρπον χρόνιαν ἀίσχνην καὶ ἔρπον καιροὶ θλιμμένοι. Θυμᾶσαι; κάποτε εἶχαμε στὴν παιδικήν μας γαλήνην θαρρέψει, πῶς σιμῶναμε τῆς εὐτυχίας τὸ δρόμον. Ἀνθὶς ἀγάπην μέσα μας γιὰ δ, τι περὶ καὶ γιὰ δ, τι μένει, δεμένη δὲ βλέπαμε τῆς ὁμοιότητος τὸ νόμον. Ἦταν τὰ ὀνειράτα ἔργα μας καὶ ὁ νοῦς μας ἄπλερο πουλάκι, σιγοπετοῦσε ὅπου ὁμορφίᾳ πῶς κρύβεται θαρροῦσε. Ἦταν ὁλάνοι· ἡ καρδιὰ νὰ δέχεται κάθε λαχτάρα, πού τῆς χαρᾶς τὴ δύναμιν θὰ τῆς ἀνιστοροῦσε. Μὰ σταθερὰ προβαίνοντας τὰ χρόνια ἀργοδοῦσαν γύρω, στὴ ζήσιν μας τίς δυνατὲς τῆς γνώσης ἀλυσίδες. Τὸ μέγα τίποτα εἶδαμε, πού πλάσαμε ὡς τὴν ὥραν κείνην, καὶ ντροπασμένες κρύφθηκαν οἱ πρῶτες μας φροντίδες. Τοῦ πόνου ἀνοῖξαν οἱ πηγὲς μῆς στῆς ψυχῆς νὰ φέρου

τὰ δεινὰ πλημύρ' ἀπὸ στενάγματα καὶ κῆμ' ἀθαρρεσίᾳς. Ἐκεῖ ὅπου γλυκομύληται τὰ λόγια τὴν ἐλπίδα ἐχόναν, ἀκούστη λύπης βογγητὸ καὶ κλάμ' ἀπελπισίας. Ἡ ζήσιν πῶς μᾶς ἔσπρινε δικούς της καὶ ἑαυτοῦς δὲν τὴν μικροσύνην μας, γυροῖ στῆς χτίσεως τὸ βιβλίον. Ἐστῆθη ὁμῶς μας σκοτεινὸν σάν ἄγρια νύχτα τὸ γραφτόμας πού ἀπόδιδε κάθε χαρὰ καὶ νιότης μεγαλεῖο. Ἦρθε ὁ καιρὸς πού νοιώσαμε, πῶς ἡ ζωὴ κακὴ εἶναι μέγα καὶ λυτρωτὴ μας μοναχὸ προσμένουμε τὸ χάρο. Μιὰ ἦταν ἡ σκέψις: καθεστὶ γεννηθήκαμε γιὰ νὰ πεθάνῃ· τὴ φύσιν φοβηθήκαμε σάν χαλαστὴν κούρσαρον. Σβηστὰ τὰ φῶτα τῆς ψυχῆς καὶ πάντα σύντροφος ὁ πόνος νὰ μᾶς φωνάζῃ, γλήγορα τὴ ζήσιν νὰ διαδοῦμε... Ὅμως — θυμᾶσαι, φίλε μου; — μᾶς χάιδεψε καὶ κάποιος χέρι ἀγάπης, πού μᾶς ἔκαμε καὶ πιὸ βαθιὰ νὰ ἰδοῦμε. Ἦταν μετὰ τούτῃ ὁμοίᾳ ἡ στιγμὴ καὶ ἐκναχῇ μπροστά μας πάλι γιομάτῃ ἀπὸ λαχτάρισμα γιὰ φῶς καὶ γιὰ γαλήνη. Νὰ τὸ τὸ φῶς μῆς στὴ βουβὴν γιορτὴν τῆς Φύσεως, πού μᾶς κράζει, καὶ νὰ ἡ γαλήνη στὴν τρανὴ τῶν ἔργων ὁρισοσύνη. Σὰν τὴν ἀγάπην κλείσουμε τῶν ἔργων μέσα στὴν ψυχὴν μας, θὰ τραγουδήσῃ τῆς χαρᾶς τὸ γυρισμὸν καὶ ἡ γνώσιν. Ἀνθρώποι λεύτεροι θὰ νοιώσουμε τὴ ζήσιν καὶ ἡ ἀλήθειαν στὸ ῥημοκλῆσι τὸ κλειστὸ τὸ φῶς τῆς θῆς ν' ἀπλώσῃ.

ΝΑΙΑΣ Π. ΒΟΥΤΙΕΡΙΑΝΣ

— Κάποιος φίλος τοῦ ἐξωτερικοῦ μᾶς ρωτᾷ ἂν θὰ μετ' ἐλθῶμεν στοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας ὁ Μιστριώτης.
— Δὲν ξέρουμε, μὰ θαρροῦμε δὲ θὰ λάβει μέρος σ' αὐτοὺς, ἀφοῦ δὲν πρόκειται νὰ γίνῃ καὶ ἀγῶνας ἀρχαϊκῆς καλλωνῆς, καὶ ἔτσι χάνεται κάθε τέτιαν ἐλπίδα.

τατή μου.

ΚΛΕΙΟΥΛΑ. Καὶ μὰζι μετὰ τίς προσφορές καὶ κῆμπος παρὰ πονα... Ἐομολογῆς, βλέπω, γίνῃ καὶ ἔρχονται καὶ τοῦ ζουλογοῦνται... Ἄν εἶταν νῆα θὰ δικιολογοῦσα τὴν ὑπομονή σου...

ΜΙΜΙΚΟΣ. Μὲ κανένας καὶ λυποῦμαι.

ΚΛΕΙΟΥΛΑ. Ξέρεις ποιά εἶναι ἀφῆ ἡ γυναίκα;

ΜΙΜΙΚΟΣ. Πολὺ καλὰ μάστιχα... εἶναι μιὰ λαμπρὴ, μιὰ ἔξοχη γυναίκα, πού μόνο θαυμασμὸν μπορεῖ νὰ προσεγγίσῃ.

ΚΛΕΙΟΥΛΑ. Χὰ, χὰ, χὰ... Νὰ μὴν τὴν ἐκναδῶ ἐδῶ, γιατί θὰ τῆς βγάλω τὰ μαλλιά.

ΜΙΜΙΚΟΣ (Μ' ἀπορία). Μὰ τί σοῦκανε;

ΚΛΕΙΟΥΛΑ (Μὲ τόνο). Τί μοῦκανε; Τί μοῦκανε;

ΜΙΜΙΚΟΣ. Εἶμαι περίεργος νὰ μάθω.

ΚΛΕΙΟΥΛΑ. Μόνον περίεργος εἶσαι;... Μάθε λοιπὸν πῶς πρὸ ἔξιν ἑπτὰ χρόνια ἔβρισε τὴ μητέρα σου.

ΜΙΜΙΚΟΣ (Ἐαφνιζόμενος). Ἐβρισε τὴ μητέρα σου;

ΚΛΕΙΟΥΛΑ. Βέβαια, ἀφῆ ἡ λαμπρὴ σου ἡ γυναίκα, ἡ ἔξοχη, πού μόνο θαυμασμὸν μπορεῖ νὰ προσεγγίσῃ, ἔβρισε τὴ μάνα μου... τὸ ὄντο δηλαδὴ

πού γέννησε τὴ γυναίκα σου.

ΜΙΜΙΚΟΣ. Τὴν ἔβρισε;

ΚΛΕΙΟΥΛΑ. Μάλιστα, κύριε.

ΜΙΜΙΚΟΣ. Καὶ ποιά εἶταν ἡ αἰτία;

ΚΛΕΙΟΥΛΑ. Δὲν ξέρω... Μπορεῖς νὰ πᾶς νὰ τῆς βρῆς καὶ νὰ τῆς ρωτήσης.

ΜΙΜΙΚΟΣ (Χαμηλόφωνα). Περίεργο!

ΚΛΕΙΟΥΛΑ. Τί μουρμουρίζεις; Δὲ με δικαιώνεις;

ΜΙΜΙΚΟΣ (Συλλογισμένος, ὕστερα ἀγκαλιάζει τὴ γυναίκα του). Κλειούλα μου... μὴ φέρνεις ἔτσι... κάποιος πόνος θὰ ἔκανε τὴν γυναίκα ἀφῆ νὰ φερτῇ ἔτσι στὴ μητέρα σου... Μὴν τὰ σκαλίζῃς... Κάποιο μυστήριον ὑπάρχει ἐδῶ πού δὲν πρέπει νὰ τὸ βγάλουμε στὸ φῶς... ἀνήκει στὰ περασμένα καὶ οἱ λογαριασμοὶ τῶν περασμένων χρόνων πρέπει νὰ σβύνονται καὶ τὰ τεφτέρια νὰ καίονται....

ΚΛΕΙΟΥΛΑ (Ἐσφένδυει ἀπὸ τὴν ἀγκαλιά του). Ἀφῆσε με.

ΜΙΜΙΚΟΣ. Κραστὶ μυρίζεις, καημένη...

ΚΛΕΙΟΥΛΑ. Ἦπια ἕνα ποτήρι γιὰ νὰ ζεσταθῶ.

ΜΙΜΙΚΟΣ. Καὶ σοῦ ἔφερν κέφια καὶ τραγουδοῦσες...

ΚΛΕΙΟΥΛΑ (Ἀπότομα). Τί; μήπως μοῦ εἶναι

ἐμποδισμένο νὰ τραγουδῶ;

ΜΙΜΙΚΟΣ. Τὸ ἐναντίον, πουλί μου... μὴ θυμῶνῃς... χαίρεται εἰς αὐτὴν ἡ καρδιὰ μου νὰ σ' ἀκούω νὰ τραγουδῇς... μὰ ἐσύ δὲν τραγουδεῖς ποτέ... ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς τραλλῆς σου ἀγάπης δὲ σ' ἀκούσα πᾶς νὰ τραγουδῇς... (Τὴν κοιτάζει περίεργα στὰ μάτια).

ΚΛΕΙΟΥΛΑ. Τί με κοιτάζεις ἔτσι;

ΜΙΜΙΚΟΣ. (Χαμηλόφωνα). Περίεργο πρᾶμα... δὲν τὸ εἶχα παρατηρήσει... Τί τρομερὴ ὁμοιότητα... ὦ θεὲ μου!..

ΚΛΕΙΟΥΛΑ. Τί παραμιλεῖς;

ΜΙΜΙΚΟΣ. Θαυμάζω τὴν ὁμορφίαν σου... (Τὴν ἀγκαλιάζει). Κλειούλα μου... φῶς μου... νᾶξερές πόσο σ' ἀγαπῶ... καὶ πόσο με κανένας καὶ λυποῦμαι μετὰ κατὰ παραξενιὲς πού ἀπόχτησες τώρα τελεφταῖα... Τί σοῦ λείπει; Ἡ ἀγάπη μου... ὦ! τὴν ἔχεις ὁλάκαρην... ἐγώ; μὰ τὸ ἐγὼ μου εἶσαι σύ... Τὸ σπῆτι σου δὲν καλοκοιτάζεται... Διάταξε πῶς θῆς νὰ γίνῃ... οἱ κινήσεις μου, οἱ ἐνέργειές μου γιὰ δυὸ ἀγαπημένα πράγματα γίνονται: γιὰ τὴν πατρίδα καὶ γιὰ τὴν γυναίκα μου...

ΚΛΕΙΟΥΛΑ. Σοῦ εἶπα ἐγὼ πῶς δὲν εἶμαι ἐφχριστήμενη...

ΜΙΜΙΚΟΣ. Μὰ ἔτσι φαίνεται.

ΚΛΕΙΟΥΛΑ. Σὲ ἀπατᾷ ἡ ἰδέα σου...